

dogàmics que el funcionament de les mateixes xarxes socials acostuma a nodrir. Per tant, l'opinió s'acaba regint per la passió i no pas per la raó. Es perd aleshores la raó que condueix a la veritat. La veritat ja no és quelcom important, hi prima la pròpia percepció, i es dificulten així el diàleg i l'entesa entre les persones. A més a més, es produeix en les xarxes socials una dissociació de la personalitat, on l'espai virtual esdevé l'abocador on hom expressa tot el malestar i totes les pors. En un clima de guerra cultural s'estimula que cadascú s'hagi de posicionar en favor de la majoria renunciant al propi criteri i llibertat. Pau i raó haurien d'anar juntes. Quan es cau en la irracionalitat o el fanatisme, la violència ve a continuació.

En la seva obra, l'autor no deixa de defensar la llibertat d'expressió, però dona claus per fer veure que l'ús i la gestió d'aquesta pot acabar esdevenint contraproductiu. S'han oblidat potser els elements constitutius d'aquest dret, com la responsabilitat, el respecte a altres drets, la reputació i protecció de la seguretat, l'ordre i la salut.

Juan Soto Ivars ens ajuda a reflexionar sobre les conseqüències que pot tenir un determinat ús de les xarxes socials. Les xarxes són una espasa de doble tall, amb llums i ombres. Han estat un gran avenç que facilita les comunicacions, però també són una arma per cometre injustícies contra altres persones.

Xavier MONTANÉ BLÁZQUEZ
Facultat de Teologia de Catalunya

Ute Guzzoni,
Weile und Weite. Zur nicht-metrischen Erfahrung von Zeit und Raum.

Munic: Verlag Karl Alber, 2017,
160 pàg.

En aquesta obra, la filòsofa alemanya Ute Guzzoni (Greifswald, 1934) esbossa el que en el subtítol descriu com l'«experiència no mètrica de temps i espai». Que es tracti només d'un esbós, i no pas d'una teoria omnicomprendiva, és afirmat per ella mateixa, i no podria ser d'altra manera: el resultat no pot ser quelcom de sistemàtic. Es limita a encaminar-se vers una mena d'experiència humana del temps i de l'espai que es troba més enllà de tota mesura objectiva, recorre diferents camins d'un espai lliure per jugar amb l'experiència, sense pretendre constrènyer ni esgotar en les mesures mateixes el contingut d'aquesta experiència.

Ho farà a través dels dos conceptes que encapçalen el llibre: *Weile* i *Weite*. Són dues paraules corrents en la llengua alemanya, però l'ús que en fa l'autora en dificulta la traducció. El motiu és fàcil de copsar: la font de descripcions d'aquesta experiència és principalment poètica. Guzzoni pren aquests termes de contextos metafòrics, en els quals es veuen portats (φορά) més enllà (μετα) de llur significat objectiu-literal. Això no vol dir que l'experiència poètica sigui aliena al temps i a l'espai, sinó que segueix les seves pròpies regles i ritmes, els quals no tenen res a veure amb una mesura mecànica i homogènia. Per tot plegat, per a aquesta ressenya potser el més oportú és

resignar-se a assajar una significació d'una proposta de traducció d'aquests termes, que ara anticipem: demora i folgança.

El terme *Weile* normalment es tradueix per «estona», cosa que coincideix amb l'ús habitual en alemany. Tanmateix, aquesta traducció traïx el sentit d'aquesta paraula en l'obra quan significa aquell espai de temps que, precisament perquè és curt, ens és arrabassat (*raptus*). Aquesta és només una accepció del terme. Si situem la paraula juntament amb les seves formes verbals *weilen* i, especialment, la intensificació *verweilen* (cap. II), veiem que el terme remet a una vivència pausada del temps: *Weile* i les seves formes verbals remetent també a una forma indeterminada d'un espai de temps. El que es fa en aquest espai de temps és romandre-hi en un instant (*instare*), tot impedint-ne el transcurs (*momentum-movimentum*, pàg. 71 i seg.). Aquí la durada quantitativa no és gens important. Per contra, allò substancial és la durada qualitativa d'un temps, l'extensió de la seva plenitud (*erfülle Zeit*). La nostra poesia —a diferència de la ciència jurídica— abraça aquesta experiència amb el terme «demora». Demorar-se és sobretot aturar-se, romandre en un temps que no fuig cap al passat ni es dilueix en el futur. Passat, present i futur aquí no es contraposen, habiten en el mateix instant.

Al seu torn, *Weite* normalment es tradueix per «extensió», però novament en trairíem el sentit si el deixem en el seu aspecte objectiu, al qual ben sovint es fa referència. Aquí Guzzoni entén el terme també en sentit existencial, mitjançant la contraposició a l'estretor i el destret. L'amplitud espacial no està determinada per la quantitat de

metres, sinó per l'absència de límits que constrenyin el cor. El cor atrafegat se sent atrapat en qualsevol espai, per ampli que sigui i al contrari («*So weit das Herz mir reichtet wird es gehen*», Hölderlin). Per això, vincula l'amplada a la respiració (*Atmung*, pàg. 41): el lloc on es pot agafar aire és infinitament ampli, independentment dels metres que faci. No obstant això, la contemplació de llocs mancats de límits físics (el mar, el cel) obre espai al cor: «ella [*die Weite*] ens fa més amples, perquè nosaltres mateixos pertanyem a la seva amplitud, perquè ella és en nosaltres, i nosaltres en ella» (pàg. 42). Des d'aquest punt de vista, un terme amb què la nostra poesia apunta cap a aquesta experiència és la «folgança», que a més a més al·ludeix originàriament precisament al fet d'agafar aire després d'un esforç (*follicare*).

De la mà de Holz (*Unvergässbare Sommersüsse*) descobrirà l'autora la memòria com un aspecte essencial per a aquesta experiència. En aquesta poesia, en el moment present apareixen entrecreuat el temps del passat i l'actual sense solució de continuïtat, a través d'un lloc memorable en sentit estricte, és a dir, en un lloc amb prou força recordativa per contenir viu en si mateix el flux del temps (pàg. 29). Demorar-s'hi és fer memòria sense que calgui suspendre el present.

Sense cap mena de dubte, allò que fa que aquest temps sigui memorable n'és el gaudi (pàg. 47). El delit d'una acció exigeix que aquesta sigui plenament viscuda: que ens hi introduïm, que no estiguem per res anterior o posterior, que ens deixem endur i gaudim (pàg. 48). Aquest delit té, també, un sentit afectiu: precisament quan l'espai

i el temps són veritablement compartits, el temps té una mesura que no té res a veure amb la mètrica: «Quan em tens als teus braços / és com si no hi hagués ja pressa» (Brecht, *Das Lied vom kleinen Wind*). L'estructura és la mateixa: ens oblidem de nosaltres mateixos i ens lliurem al present (pàg. 54).

Tanmateix, pot ser la consciència vacil·lant el que ens obri el temps a aquesta existència, en què es demora el propi lliurament (cap. V). Això succeeix particularment les nits de vetlla, en les quals encara hi ha quelcom que ens demora (pàg. 57) al llinard del temps que gairebé ja ha passat (pàg. 56). Però també passa amb els comiats, que es mouen en aquest llinard ambivalent, entre l'encara permanència i la imminent absència, en una tensió temporal i espacial úniques (pàg. 114 i seg.). Aquesta constància del temps serà la que «faci del temps un espai» (pàg. 86: Wagner, *Parsifal*). És la diferència entre considerar el temps com un riu (Heràclit), marcat per la «seqüencialitat», o com un mar, marcat per la contigüïtat (pàg. 90). Tal com passa amb la imatge que Aquil·les du en el seu escut, que conté en un sol espai una història d'una tacada (pàg. 149).

A l'espai li passa el mateix que al temps. Quan es viu en espai, aquest abandona el seu caràcter absolut i esdevé relatiu al cos que l'omple (Aristòtil, pàg. 60). És l'«ara espacial» (Hegel, pàg. 61) d'un subjecte. El que diferencia un *lloc* en el mapa informe de l'espai absolut és precisament la presència o absència de l'home (Goethe, pàg. 62). Un *lloc* és, doncs, un o diversos instants subjectius de l'espai (cap. VII). La nit determina també la folgança de la nit: els so-

rolls que interrompen la calma nocturna permeten a l'home experimentar-ne la folgança, tot donant les seves coordenades vitals sense determinar-ne quantitativament l'extensió (pàg. 110-111). Per això, totes les formes negatives d'un lloc (utopia, distopia, atopia, heterotopia) pressuposen un espai d'alienació (pàg. 67). Per aquesta raó, tots els grans narradors de les utopies les situen en illes, perquè es troben en una extensió impossible de recórrer humanament (pàg. 130), a una distància insalvable del món i el seu temps, que en primera instància sembla prou afable per a la demora, però al final es mostra com a indeterminat, inamovible (pàg. 125).

Aquesta mateixa desaparició progressiva de les determinacions de la demora i la folgança es troba, també, en la senectut i en dificulta l'experiència. La demora i la folgança no coneixen límit, perquè no hi ha més cites que constreynin ni més camins a recórrer (pàg. 133). L'experiència «com a tal, resulta indiferent, perquè s'anuncia l'eternitat» (pàg. 135) de manera que el futur esdevé gairebé tan impermeable com el passat, que és ara una possessió tancada (pàg. 136). Tot queda absorbit per la calma.

Així, es podria dir que temps i espai són inherents, si no idèntics (pàg. 80), encara que puguin tenir caràcters propis (cap. XVI). Aquesta afirmació és d'una gran importància per a Heidegger (cap. X), en el camí del qual se situa Guzzoni. Per a Heidegger, la concòrdia de temps i espai són determinacions verbals i transitives del *Dasein*, cosa que l'allunya de la formalitat kantiana, són realitzacions del *Dasein*, que és-en-el-món. L'home no viu en

el temps i en l'espai, sinó que «temporalitza» i «espaia».

Per acabar, podem dir que l'obra no admet més crítica que la que la pròpia experiència (poesia) pot efectuar, cosa que, més que criticar, faria créixer les possibilitats infinites d'aquest àmbit del temps i de l'espai viscuts per l'home. Aquesta obra conté un atractiu indefugible per a tots aquells que es moguin en el terreny filosòfic i teològic, ja que hi poden trobar refugi llurs pròpies litúrgies, lluny de l'assetjament de la productivitat econòmica.

Carlos PÉREZ LAPORTA
Pontificia Universitat Gregoriana

**Alfonso López Quintás,
La belleza de la fe. Romano
Guardini en su plenitud.**

Bilbao: Desclée De Brouwer, 2018,
224 pàg.

L'autor de l'obra recensionada, catedràtic emèrit d'estètica a la Universidad Complutense de Madrid, és deixeble directe de Romano Guardini i escriu aquesta obra amb motiu del 50è aniversari de la mort d'una de les grans figures de la filosofia, la teologia i la litúrgia en el segle XX. Presenta amb precisió i de manera magistral el pensament i coneixement ampli de la filosofia i la teologia d'aquest pensador italoalemany, al qual ja havia dedicat prèviament tres obres (*Romano Guardini y la dialéctica de lo viviente*, *Romano Guardini, maestro de vida* i *La verdadera imagen de Romano Guardini*).

Pel que fa a la presentació exterior de l'obra, es tracta d'un llibre-homenatge nascut d'una càlida admiració per l'autor estudiat, com demostra la imatge meditativa i gairebé icònica de la portada.

L'obra està estructurada en tres grans parts, precedides de l'índex general i d'una introducció de l'autor; al final hi trobem una conclusió general breu, tres apèndixs (dades biogràfiques de Guardini, bibliografia seva i bibliografia sobre ell) i un exhaustiu índex de matèries i autors. S'esmenten fins a cent sis obres «guardinianes». López Quintás també fa esment de les traduïdes al castellà, la majoria dutes a terme per ell mateix. Les obres citades sobre Guardini són trenta-quatre; es tracta de monografies sobre diversos aspectes de la seva vida i obra.

Pel que fa al contingut, la visió conjunta de la producció de Guardini, el record de les seves homilies i classes universitàries a Munic, així com les confessions del seu diari pòstum —*Wahrheit des Denkens und Wahrheit des Tuns*—, permeten a l'autor oferir algunes claus per comprendre la vida i l'obra del filòsof i teòleg nascut a Verona, però crescut, format i consagrat en grans seus universitàries alemanyes (Magúncia, Tubinga, Munic i Berlín).

La primera gran part de l'obra fa referència a Guardini com a veritable cercador de la veritat, on una de les claus de volta és la seva veta mística. El temperament malenconiós de l'italoalemany —així es defineix en la seva autobiografia— va determinar en gran mesura l'èxit que va experimentar des de jove. Quan als 18 anys va prendre una certa distància de l'Església, va trobar una citació evangèlica —tal com